

ресурсного потенціалу, економічних механізмів еколого-безпечного природокористування;

– захищеність людини суспільства від екологічних катастроф і стихійних лих як один з найбільш пріоритетних напрямків діяльності багатьох держав світу. В останні роки посилюються виклики природних катаклізмів, що супроводжуються кліматичними змінами, повенями, селевими потоками, землетрусами, засухами і пожежами: катастрофи показують, що стихійні лиха не мають кордонів і не обирають народ. Актуальним стає принцип екологічно стійкого розвитку території, відповідно якого вся система територіальної організації суспільства й окремих її компонентів повинна розвиватися в напрямку екологічно стійкого стабільного простору. Також гарантом екобезпеки населення є комплекс взаємозалежних політичних, техногенних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Отже, екологічна безпека є станом людського буття, при якому не порушується екологічна комфортність життя, реалізується здатність протистояти загрозам життю, здоров'ю всіх живих істот, людини (включаючи її благополуччя), права на безпечне середовище життя, на джерела життєзабезпечення та природні ресурси.

Таким чином, екологічна безпека є одним із найважливіших критеріїв соціального розвитку, що залежить від характеру взаємодії із природним середовищем як окремої людини, так і всього суспільства в цілому. Принцип рівноправності екологічної безпеки для кожної особистості та держави зумовлений неможливістю формування екологічної безпеки за рахунок обмеження екологічних прав інших груп населення усередині екосистеми й поза її межами. Як ціннісний компонент людського буття, вона визначається політикою екологічної безпеки кожної країни світу, що повинна бути спрямована на комплексне вирішення проблеми збереження й захисту природи на нашій планеті.

Список використаних джерел

1. Копанчук В. О. Екологічна безпека як складова національної безпеки України: сучасні концепції та підходи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія: Державне управління. 2020. № 2 (97). С. 45–49.
2. Лавриненко С. І. Екологічна безпека. *Енциклопедія Сучасної України* / ред. кол. : І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Т. 9. URL : <https://esu.com.ua/article-18670>
3. Сіденко В. Р. Глобалізація. *Енциклопедія сучасної України* / ред. кол. : І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. Т. 6. URL : <https://esu.com.ua/article-30448>
4. Турченко О. Екологічна безпека та сталий розвиток: кореляційна залежність. *Право України*. 2018. № 5. С. 116-135.
5. Юрченко Л. І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2009. Вип. 78. С. 229–237.

Нікіта САВЕЛЬЄВ

ЄДНІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТСТВА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

З огляду на актуалізацію суспільного запиту не лише на високий інтелект та ерудованість молодих фахівців, а й на їхні моральні чесноти, які відіграють не меншу роль на становлення справжніх зразкових професіоналів у обраних студентами галузях знань та репрезентують не лише сформовану особистість, що цілком здатна себе

реалізувати, але й рівень вітчизняної освіти, вважаємо за доцільне звернути увагу на питання єдності інтелектуального і морального розвитку студентства в процесі професійної підготовки.

Інтелектуальний та моральний розвиток починається з усвідомлення його потреби. У процесі професійної підготовки студентство зазнає виховних впливів з боку викладачів та середовища майбутніх колег, але визначальною, на наш погляд, є роль саме того вольового зусилля, яке дає змогу фахівцям удосконалювати себе як інтелектуально, так і морально. Утім роль зазначених впливів ми не маємо ігнорувати чи применшувати, оскільки саме вони можуть бути підґрунтям для становлення ключових якостей майбутнього фахівця.

Аналіз наукових джерел показує, що дослідження морального розвитку студентства стало предметом наукових пошуків науковців А. Агаркової, В. Андрущенко, М. Боришевського, О. Дубасенюк, В. Жуковського, І. Загарницької, І. Зязюна, В. Лугового, А. Нісімчук, К. Нісімчук, Е. Помиткіна, І. Філатової та ін. Вивченню питання інтелектуального розвитку свої роботи присвятили Л. Буркова, О. Волошенко, Р. Карсон, Л. Кекух, А. Котлярова, В. Тюска, Н. Федоровата ін. Окремої уваги заслуговують праці вчених, які досліджували професійну підготовку студентів: І. Бех, Л. Ващенко, В. Губенко, М. Євтух, Л. Левченко та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у окресленні значення та зв'язків між моральним та інтелектуальним розвитком студентства у контексті професійної підготовки фахівців.

З погляду значної частини студентів «духовність» розглядається як сукупність моральних якостей (52,5 %) та гармонія внутрішнього світу людини (51,7 %). Студенти виділяють такі емоційні компоненти духовності як віра, надія, любов (38,8 %). У подальшому пріоритетними стають інтелектуальні (41,6 %) та власне духовні (дух, душа) цінності (до 61,9 %). Дослідники відзначають, що студенти, навчаючись в університеті, починають більше цінувати культуру взаємовідносин (до 38,5 %). Відтак, поняття «духовність» усвідомлюється студентами університету в трьох семантичних полях: моральність, інтелект, релігійність. Переважна більшість респондентів трактує «духовність» як моральні цінності людини, дещо менша – як інтелектуальні, та невелика частина респондентів – як релігійні цінності [1]. Виходячи з даних відомостей ми можемо зазначити, що єдність інтелектуального та морального розвитку студентства полягає у площині зазначеної духовності, яка трактується у галузях гуманітарного знання значно ширше. Надалі ми споглядатимемо єдність основних категорій саме через їхній перетин у духовному світі особистості, конкретні форми якого не мають чітких вимог до трактування, а цілком можуть інтегрально існувати у свідомості студента, або ж можуть бути проігноровані респондентом.

Духовність (*лат. spiritus – подих, найтонше повітря, дихання*) є якісною характеристикою свідомості й самосвідомості людини, яка відображує цілісність і гармонію її внутрішнього світу, здатність виходити за межі себе і гармонізувати свої відносини з оточуючим світом. Це особливий емоційний уклад особистості, що виявляється в тонких рухах душі, загостреному сприйнятті всього, що оточує людину, в здатності до високих духовних станів і встановлення тонких духовних зв'язків між людьми, в основі яких – емпатійне відношення до іншого, турбота про духовне зростання та благополуччя. Духовність виступає основою і результатом духовного буття людини.

Не викликає сумнівів першорядність саме духовної основи суспільного життя, оскільки саме духовний вимір стає пріоритетним у виборі моделі розвитку українського суспільства, що потребує вироблення чітких духовних принципів соціальної взаємодії людей.

Потрібно зазначити, що криза сучасного суспільства пов'язана з кризою традиційних моральних і духовних цінностей. З погляду класика педагогічної науки

К. Ушинського, «найважливішими моральними рисами є любов до своєї вітчизни, до свого народу, чуйне та тепле ставлення до оточуючих, скромність, працьовитість, прагнення до корисної діяльності» [1, с. 79]. У сучасному суспільстві ми бачимо цілком закономірний зв'язок між його моральною кризою та ігноруванням, забуванням та подекуди відвертим нігілізмом, що існує у поєднанні з егоїзмом особистості. Дані фактори ще більше актуалізують нашу увагу у питанні духовного розвитку фахівців майбутнього, що має тісний зв'язок із інтелектуальним розвитком, оскільки розумові пошуки, спрямовані на гартування духу спонукають до ґрунтовного пізнання традиційних цінностей, формування ядра особистості на їх основі, збереженні та поширенні.

Цінності відіграють роль певного стабілізатора, підґрунтя щодо пошуку нових парадигм людського життя і життєтворчості. Важливого значення при цьому набуває система ціннісних орієнтирів. О. Дубасенюк вважає, що «соціальна валідність особистості залежить від ступеня засвоєння нею духовно-моральних цінностей, що дозволяє більш ефективно формувати її світоглядні настанови» [1, с. 81]. Відтак відповідальний підхід до формування духовно-моральних цінностей є надзвичайно важливим для збереження і відновлення високоморальних взаємозв'язків у суспільстві. Провідну роль у цих процесах відіграє студентська молодь, яка активно займається інтелектуальною діяльністю і є вагомим прошарком кваліфікованих кадрів держави.

Аналіз наукових праць показує, що студенти прагнуть розвинути такі якості як віра в національну ідею, прихильність державним інтересам, толерантність до інших націй, громадську активність. [1; 2; 3; 4]. Це свідчить про виражені ціннісні орієнтири гуманістичного спрямування, прагнення студентів працювати над собою і, відповідно, над суспільством у руслі не лише відновлення традиційних цінностей, а й роботи над втіленням національних та державницьких інтересів. Тому виникає потреба реалізації духовно-моральної складової у процесі професійної підготовки фахівця, що вимагає спеціальної діяльності викладачів вищої школи, спрямованої на залучення студентів до духовної скарбниці українського народу; на розвиток ціннісних орієнтацій, що визначають спрямованість особистості, духовно-моральні якості та розвиток творчого потенціалу.

Розвиток як процес характеризується кількісними та якісними змінами, появою новоутворень, нових механізмів, нових процесів, нових структур, що впливає на появу, (формування) нових засобів життєдіяльності. Фізичний, психічний й духовний розвиток мають свої цикли та етапи, які не співпадають між собою, а в сукупності створюють етапи життя людини – сенситивні періоди розвитку. Процеси навчання та виховання стають найбільш ефективними, якщо їх формуючі плинви співпадають із сензитивним періодом розвитку [2]. Студентські роки є одним з найбільш сприятливих періодів розвитку: інтелектуальна і духовно-моральна система в процесі професійної підготовки становлять цілісну єдність, формується певне ядро особистості з її унікальними рисами і якостями.

Інтелектуальний розвиток в ранньому юнацькому віці характеризується спрямованістю на майбутнє. Самопізнання, як форма провідної діяльності, актуалізує постановку задач особистісного та подальшого професійного самовизначення. У цей віковий період вдосконалюються засоби складних інтелектуальних операцій, відбувається стрімкий розвиток спеціальних здібностей, а когнітивні структури набувають досить складної будови й індивідуальну своєрідність. У подальшому, у період власне юності (вік студентства), інтелектуальний розвиток передбачає вихід на якісно новий рівень, пов'язаний із розвитком творчих здібностей і передбачає не просто засвоєння інформації, а прояв інтелектуальної ініціативи, креативної інноваційної діяльності [2].

Ми припускаємо, що описаний стрімкий інтелектуальний розвиток досить тісно пов'язаний зі стрімким духовним розвитком особистості студента, активним пошуком моральних орієнтирів у поєднанні з інтелектуальними навантаженнями, а одним з результатів такої органічно поєднаної та продуктивної діяльності є особливості виявлення творчих здібностей та ініціатив, насамперед пізнавальних.

«Студентська пора характеризується тим, що більшості молодих людей зіштовхуються зі здатністю витримувати досить великі навантаження у фізичній, розумовій, вольовій сферах» [2, с. 332]. Інтелектуальна діяльність визначається інтелектуальною продуктивністю, її результатами. Інтелектуальну діяльність можливо підвищувати за рахунок формування певної мотивації [2]. Тому здатність витримувати великі інтелектуальні навантаження, на нашу думку, тісно пов'язана з духовно-моральним виміром особистості, оскільки студентство здебільшого спрагло до знань, що відповідають інтересам або дозволяють поглибити власні переконання, довести гіпотези, зрости духовно.

«Головною умовою формування й усвідомлення значущості професійно-педагогічних цінностей є набуття не тільки професійних знань, умінь і навичок, а й важливих загальнолюдських цінностей» [3, с. 303]. Цінності особистості вчителя мають кореляційний зв'язок з характером його професійної діяльності. «Утворення професійно-педагогічних цінностей – це складний структурований процес розвитку властивостей і якостей, інтересів та світоглядних установок особистості, внаслідок засвоєння, навчання й самоактуалізації, який дає можливість протягом тривалого часу регулювати професійну діяльність» [3, с. 303]. Отже, рівень духовно-морального розвитку вчителя відіграє визначну роль у його професійної діяльності. Це особливо важливо для формування професійної компетентності майбутніх учителів, які свій духовний і моральний досвід у процесі педагогічної взаємодії передають учням.

Таким чином, за сучасних суспільних викликів, що знаходять вияв у специфіці професійної підготовки, варто звертати увагу на певну інтегральність, що панує у взаємозв'язках морального та інтелектуального розвитку студентства. Крім того, доцільним є спрямування творчих пошуків юнацтва у векторі засвоєння загальнолюдських та професійних цінностей, що безпосередньо визначатимуть особливості фахової діяльності молоді на рівні з визначенням необхідного інтелектуального навантаження.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Духовно-моральне виховання студентської молоді. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 22-23 травня 2014 р. Житомир, 2014. С. 78–87.
2. Котлярова А. В. Інтелектуальний розвиток особистості студента в системі психологічних детермінант. *Психологічні науки*. 2012, № 37. С. 331-334.
3. Левченко Л. С. Розвиток професійно-творчої самореалізації особистості педагога та студента. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015, № 1. С. 298–306.
4. Філатова І. І., Агаркова А. О. Основні поняття в сучасних концепціях морального виховання та загально-культурного розвитку студентів. *Український медичний альманах*. 2013. Т. 16, № 4. С. 98–100.